

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep-
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding-
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
Grafische Cultuurstichting
Graphic Design Museum, de Beyerd
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Koninklijke Boekverkopersbond
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM/D), Museum Enschedé
Museum Meermann
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliotheek
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)
Zeeuwse Bibliotheek

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof. dr. J.A.A.M. Biemans, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. J. Boter
Dr. B.P.M. Dongelmans
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. A.A. den Hollander
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. T.H.P.M. Thomassen
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Centraal Boekhuis
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermann
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaike Napolitano -Rietrae en Susan Derksen. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Susan Derksen

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Geert Noorman
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga

COÖRDINATOR

Maaike Napolitano-Rietrae

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

nr. 19 - september 2012

SYMPOSIUM DE STAAT VAN HET BOEK

Voor het eerst organiseerden de KVB en de Tiele-Stichting het jaarlijkse boekenvaksymposium in samenwerking met het Vlaamse BoekenOverleg. Hierdoor werd het een tweedaags evenement, dat plaatsvond op 23 april in DeSingel in Antwerpen en op 24 april in de Beurs van Berlage in Amsterdam. In Antwerpen werd na een welkomstwoord door dagvoorzitter Gitte van Hoyweghen het startsein gegeven voor een serie goede gesprekken. Plenaire sprekers waren uitgever René Bego, auteur Marc Reugebrink, lezer Fien Sabbe, Bol.com-directeur Daniël Ropers en bibliothecaris Krist Biebaw. De dag werd voortgezet in tweemaal drie parallelsessies en afgesloten met De Buitenspiegel, een blik op het boekenvak van buitenaf. Dirk De Clippeleir, voormalig directeur van EMI en Universal in België, vertelde over de lessen die hij leerde tijdens zijn lange loopbaan in de muziekindustrie, die ook te kampen had met de oprukkende digitalisering en illegale verspreiding via het internet. Hij voorzag de aanwezig van een heus stappenplan om niet dezelfde 'fouten' te maken als hij in de muziekindustrie zag, zoals 'bewaar de eenheid in de industrie' en 'zorg voor competente managers'.

De bijeenkomst werd de volgende dag voortgezet in de Beurs van Berlage, waar dagvoorzitter Frénk van der Linden de discussie leidde. Achtereenvolgens kwamen lezer Wim Brands, uitgever René Bego, auteur Kluun, boekhandelaar Fabian Paagman en bibliothecaris Jos de Beij aan het woord. Vervolgens werd de bijeenkomst wederom gesplitst in zes parallelsessies, ditmaal voorgezeten door Lisa Kuitert, Frank Huysmans en Adriaan van der Weel. Tijdens de laatste plenaire discussie vond een korte evaluatie van de uitkomsten plaats. Na

Boven: Chiara Piccoli ontvangt de Tiele-scriptieprijs 2011. Onder: Mai Spijkers, Lisa Kuitert en Kluun in debat.

deze dagbalans werd de Tiele-Scriptieprijs 2011 uitgereikt door juryvoorzitter Joost Kircz. De jury was van mening dat er meerdere sterke inzendingen waren, maar toch stak er één duidelijk boven de rest uit: de masterscriptie van Chiara Piccoli, getiteld *Publishing in the Republic of Letters: The Thesaurus Antiquitatum et Historiarum Italiae (Leiden, 2704-1725) between historical research and digital dissemination*. Ter afsluiting werd de Tiele-Lezing 2012 uitgesproken door Arne Gast (partner bij McKinsey & Company). Hij bood de aanwezigen een blik in de Buitenspiegel door het boekenvak vanuit de managementkant te belichten. In een vlotte presentatie liet hij zien hoe de mens in staat is om organisaties op te richten,

Hemelbestormen?

Jos Biemans

'Zou je dat nu wel doen?', vroeg mijn omgeving zich bezorgd af. 'Je hebt het al zo druk!' 'Ja, maar dat geldt voor zowat iedereen die ze zouden kunnen vragen. En het is weer eens wat nieuws!' Aan de slag dus. De bereidheid om als nieuwbakken voorzitter van de Wetenschappelijke Adviesraad van de Dr P.A. Tiele-Stichting dienstbaar te zijn aan de boekwetenschap levert als eerste klusje het schrijven van deze column op. Het woord 'dienstbaar' is zeer bewust gekozen. Een voorzitter van een adviesraad hoort denk ik zijn eigen stokpaardjes op stal te laten. Bij dezen dus.

Daarmee ontstaat ruimte om met frisse blik te kijken naar wat de adviesraad zou kunnen doen voor de boekwetenschap. Dat bepaal ik gelukkig niet alleen. Anders dan de jury van het TV-programma 'De slimste mens', bestaat de adviesraad uit meer dan één lid. Maarten zat er eigenlijk voor spek en bonen bij. Dat is niet mijn bedoeling. Natuurlijk blijft de raad actief voor het Bestuur en voor de Tiele-hoogleraren; de laatsten zijn overigens allen lid van de raad. En verder? Allerlei gedachten schrijf ik op het blauwe schoolbord van de hemel. Sommige ideeën worden onmiddellijk weggevaagd door een wolk, andere blijven langer zichtbaar. Ik zie twee krachtenvelden: het veld van aangesloten organisaties en de arbeiders op het veld der wetenschap. Kan uit een verdere bundeling van krachten nog meer voordeel gehaald worden voor alle partijen dan nu al het geval is? Ik denk ook aan de ambitie van de Tiele-Stichting om een landelijk - of Nederlands-Vlaams? - platform op te richten voor de boekwetenschap (of liever nog zonder bepalend lidwoord: een platform voor boekwetenschap). Daarnaast denk ik aan het nog meer waardevol maken van onze boekwetenschappelijke kennis voor niet-vakgenoten (om dat hopeloze begrip valorisatie hier te vermijden; hè, toch gezegd). Per slot van rekening, we hebben het over twee heel belangrijke uitvindingen voor onze cultuur, het alfabet voor schriftelijke communicatie en het boek als een der voortreffelijke dragers van tekst en beeld.

Jos A.A.M. Biemans is bijzonder hoogleraar Boekwetenschap en Handschriftenkunde van de Middeleeuwen en per 1 september voorzitter van de Wetenschappelijke Adviesraad van de Tiele-Stichting

Onderwijsoverzicht op de website

In Nederland en Vlaanderen bestaat een grote verscheidenheid aan opleidingen op het gebied van boekwetenschap en aanverwante disciplines, zowel aan de verschillende universiteiten als in het beroepsonderwijs. Dit jaar is er gewerkt aan een actueel overzicht van deze opleidingen, dat u kunt raadplegen op de website van de Tiele-Stichting onder het tabblad 'Boekwetenschap'. De inventarisatie werd zeer nauwkeurig uitgevoerd door stagiaire Marta Bigus. De Tiele-Stichting streeft ernaar een zo volledig mogelijk overzicht van boekwetenschappelijke lesprogramma's te geven. De website geeft op overzichtelijke wijze informatie over de opleidingen, waarbij onderscheid is gemaakt tussen universiteits- en beroepsopleidingen. Op deze manier krijgen studiekeuzers en docenten een zo helder mogelijk beeld van het Nederlands/Vlaams boekwetenschappelijk onderwijsaanbod en wordt het eenvoudiger om een studiekeuze te maken of om te zien wat er nog aan het aanbod kan worden toegevoegd. Geïnteresseerden zijn van harte uitgenodigd om het overzicht te bekijken en eventuele aanvullingen op de informatie te sturen naar info@tiele-stichting.nl.

Bestuursnieuws

Binnen het bestuur van de Tiele-Stichting vonden de afgelopen maanden enkele veranderingen plaats. Om te beginnen namen we afscheid van Willemien van Dijk, die zich sinds 2010 met veel toewijding voor de stichting inzette als secretaris. Haar plaats werd overgenomen door Susan Derksen, die in 2011 afstudeerde bij de MA-opleiding Book and Digital Media Studies aan de Universiteit Leiden, met een scriptie over de Vossius-collectie in de Leidse Universiteitsbibliotheek. Daarnaast was Susan bij Uitgeverij Maarten Muntinga actief als redacteur van digitale producten. Op dit moment is ze werkzaam bij WPG Uitgevers in Amsterdam, waar ze zich bezighoudt met beheer en innovatie van digitale processen en computerprogramma's die door de uitgeverijen worden gebruikt. Verder mochten we op 14 juli j.l. onze coördinator feliciteren, die op deze dag in het huwelijk trad met haar David. Sindsdien staat ze bekend onder de naam Maaike Napolitano-Rietrae.

Toekomst voor de boekwetenschap

In het voorjaar organiseerden de Tiele-Stichting (Marieke van Delft) en de Nederlandse Boekhistorische Vereniging

maar ook hoe een 'limiting mindset' nieuwe ontwikkelingen kan tegenhouden en hoe belangrijk het voor de continuïteit van een bedrijf is dat de juiste vragen worden gesteld bij het beleid. Vragen werden er deze dag zeker gesteld; de aanwezigen hadden veel stof tot nadenken meegekregen, waardoor de organisatie kon concluderen dat de bijeenkomst geslaagd was.

Uitgebreide verslagen van beide dagen zijn te vinden via www.staatvanhetboek.org.

ONTWIKKELINGEN ROND DE TIELE-LEERSTOELEN

Afscheid prof. dr. Gerard Unger

Dit jaar vierde Tiele-hoogleraar Gerard Unger zijn 70e verjaardag. Dat betekent dat hij afscheid zal nemen van de Faculteit der Kunsten aan de Universiteit Leiden als bijzonder hoogleraar typografische vormgeving vanwege de Dr. P.A. Tiele-Stichting, een positie die hij sinds 2006 bekleedde en waarvoor hij als internationaal bekend en onderscheiden letterontwerper buitengewoon geschikt was. Naast zijn drukke werkzaamheden heeft Unger de afgelopen jaren een groot aantal colleges en lezingen gegeven, waaronder in 2004 de Tiele-lezing getiteld 'Veranderend lezen, lezend veranderen'. Sinds 2009 hield hij ook jaarlijks een lezing op de Tiele-leerstoelendag. Tijdens zijn hoogleraarschap publiceerde Unger een aantal werken, waaronder een geheel herziene editie van *Terwijl je leest* (oorspronkelijk 1995).

Tiele-hoogleraren v.l.n.r. Gerard Unger, Arianne Baggerman, Adriaan van der Weel, Paul Hofstijzer

De leerstoel aan de Faculteit der Kunsten kwam tot stand met steun van de Koninklijke Bibliotheek en Museum Meermanno en is uniek in zijn soort. De Tiele-Stichting onderzoekt dan ook de mogelijkheid om deze leerstoel voort te zetten.

Nieuwe leerstoel Leescultuur aan de OU

Naast de ontwikkelingen op typografisch en boekwetenschappelijk gebied wil de Tiele-Stichting ook graag onderzoek stimuleren naar de invloed van digitalisering op de lees- en leercultuur. Op dit moment worden de mogelijkheden verkend voor een nieuwe leerstoel op dit terrein binnen de faculteit Cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit. De aan te stellen bijzonder hoogleraar zal naar verwachting vanaf 2013/2014 zijn of haar werkzaamheden kunnen starten. Deze leerstoel Leescultuur zal een sterke impuls geven aan het onderzoek naar lezen en leren in de hedendaagse samenleving.

KONINKLIJKE ONDERSCHIEDING VOOR ELS VAN EIJCK VAN HESLINGA

Op 10 mei j.l. werd Els van Eijck van Heslinga, voorzitter van het bestuur van de Tiele-Stichting, benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Zij ontving deze onderscheiding uit handen van Henri Lenferink, burgemeester van Leiden, voor haar werk voor de 3 October Vereniging Leiden, waarvan zij sinds 2006 voorzitter was en die avond afscheid nam, en voor haar andere bestuurslidmaatschappen,

waaronder het voorzitterschap van de Tiele-Stichting. Vanuit deze laatste positie weet Els van Eijck van Heslinga met haar enthousiasmerende persoonlijkheid de verschillende branches bijeen te houden. Ze voert ook overleg met de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk onderzoek (NWO) over de toekomst van het onderzoek in de boekenwereld en zorgt er mede voor dat de bijzondere Tiele-leerstoelen blijven voortduren. Tijdens haar voorzitterschap is bovendien de succesvolle samenwerking met de KVB ontstaan, waarmee in 2012 voor de vierde maal het jaarlijks symposium werd georganiseerd. Voorafgaand aan deze mooie avond was Els van deze onderscheiding nog niet op de hoogte. De verrassing was dan ook zeer geslaagd, hetgeen een wonder mag heten als men bedenkt dat juist een van de grootste talenten van Els is dat ze in iedere situatie het overzicht bewaart en ieder detail opmerkt. Voor haar jarenlange inzet werd zij onder andere bedankt door Marieke van Delft, die haar namens het bestuur van de Tiele-Stichting verraste met een passende prent van een brieflezende vrouw. Tijdens de daaropvolgende Tiele-vergadering is ook door de overige bestuursleden stilgestaan bij deze feestelijke gelegenheid.

NIEUW DEEL IN DE TIELE-REEKS BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE BOEKHANDEL

H. van den Braber en I. Leemans, *Explosieve debatten Kritische tradities in Nederlandse en Engelse tijdschriften, 1750-1940* (Walburg Pers) 224 pagina's, 17 x 24 cm, garenloos gebrocheerd, geïllustreerd in zwart-wit, ISBN 9789057308390, prijs € 29,50

Explosieve debatten is alweer het 13e boek dat verschijnt in de Nieuwe Reeks BGNB, die wordt uitgegeven onder auspiciën van de Tiele-Stichting. Het boek geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de kunst- en cultuurkritiek in periodieken tussen 1750 en 1940 in Engeland en Nederland. Elk hoofdstuk gaat uit van een belangrijke culturele gebeurtenis – de publicatie van een controversieel werk, de opvoering van een toneelstuk, de opening van een tentoonstelling – die aanleiding heeft gegeven tot een explosie in de tijdschriftenkritiek. De artikelen beschrijven debatten, polemieken, en ruzies, die aanleiding hebben gegeven tot een breuk of koerswijziging, of tot een scheuring tussen verschillende tijdschriften of kranten. Elke explosie vormde voor de auteurs van dit boek aanleiding tot een analyse van de inhoud, vorm of organisatie van de kunstkritiek op dat moment. *Explosieve debatten* biedt inzicht in de manier waarop kritiek functioneert of kan functioneren, in kritische stijlen en vormen, en in de belangen die met het uitoefenen van kritiek zijn gemoeid. Hoe positioneren critici zich ten opzichte van elkaar, en hoe proberen ze zich van elkaar te onderscheiden? In welke termen sprak men over kunst en cultuur, en over het recenseren zelf? *Explosieve debatten* verkent de spanningsvelden, debatten en dilemma's die het recenseren tussen 1750 en 1940 hebben bepaald.

(Hans Mulder en Roeland Harms) een discussiebijeenkomst over de toekomst van de boekwetenschap. Aanleiding hiertoe vormde het artikel 'Thalassa! Thalassa? De laaglandse boekgeschiedenis en haar zee van mogelijkheden' dat een groep jonge Vlaamse onderzoekers in 2010 publiceerde naar aanleiding van het NBV-congres 'Aanstormend en gevestigd'. De discussiebijeenkomst leidde tot een aantal concrete aanbevelingen, die door de Tiele-Stichting en de NBV zullen worden opgepakt in een vervolgbijeenkomst. In het onlangs verschenen nummer van *De boekenwereld* (nr. 28.5, p. 302-307) staat een uitgebreid artikel over deze discussiebijeenkomst en worden de aanbevelingen goed verwoord. Het artikel werd geschreven door de toenmalige Tiele-stagiaire Marta Bigus.

7 december: Tiele-leerstoelendag

De Tiele-leerstoelendag is langzamerhand een begrip geworden bij donateurs en aangesloten organisaties van de Tiele-Stichting. Dit jaar vindt op 7 december alweer de vijfde leerstoelendag plaats en naar aanleiding van het succes van vorig jaar, is er besloten de leerstoelendag opnieuw te organiseren in de Aula van de Koninklijke Bibliotheek. Naast de gebruikelijke presentaties van de Tiele-hoogleraren over de interessante aspecten van hun werkgebied, die ook dit jaar weer in een publicatie zullen worden samengevat, vindt er een bijzondere boekpresentatie plaats. Afscheidnemend Tiele-hoogleraar Gerard Unger en kersverse WAR-voorzitter Jos Biemans schreven het afgelopen jaar een reeks columns over 'letters', die zij publiceerden op de website van de Koninklijke Bibliotheek. Aan het eind van het jaar worden al deze columns gebundeld in een boek, dat op 7 december zal worden gepresenteerd. Aanmelden voor deze bijzondere middag kan nu al door een email te sturen naar info@tiele-stichting.nl.

ABN-rekening opgeheven

Per 16 augustus jongstleden heeft de Tiele-Stichting niet langer meerdere rekeningnummers in gebruik. De bankrekening bij de ABN-AMRO Bank is opgeheven en het rekeningnummer 83 00 85 084 is daarmee komen te vervallen. De Tiele-Stichting heeft voortaan gewoon één rekeningnummer, dit is girorekening 599008 ten name van de Dr. P.A. Tiele-Stichting.